

HANS BERKHUIZEN, DIRECTEUR VAN VERENIGING MILIEUDEFENSIE:

“Terugdraaien subsidies door overheid zorgt voor nieuw elan”

In de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw zochten Nederlandse drinkwaterbedrijven bewust de publiciteit om de vervuiling van de Rijn en later ook de Maas aan de orde te stellen. Bezoek van ir. Cor van der Veen - van 1965 tot 1986 directeur van het toenmalige drinkwaterbedrijf Gemeentewaterleidingen Amsterdam, thans onderdeel van Waternet - aan de chemische multinationals langs de Rijn, betekende daar alarmfase rood. Over Gijs Oskam, van 1988 tot 1999 directeur van het Waterwinbedrijf Brabantse Biesbosch, nu onderdeel van Evides, schreven de kranten in Wallonië zelden in vleiende bewoordingen. Drinkwaterbedrijven en de RIWA traden in die tijd op als actiegroepen. Van der Veen was bovendien voorzitter van de Stichting Natuur en Milieu. Soms blijkt op andere wijze dat de afstand tussen de drinkwatersector en milieuzorg niet al te groot is. Eind 2009 verscheen in de pers het bericht van de benoeming van Hans Berkhuisen, in de jaren daarvoor werkzaam bij Vewin en Evides, tot directeur van de Vereniging Milieudefensie. Een stap die aanleiding was om hem, nu het eerste jaar erop zit, in zijn kantoor in Amsterdam te vragen naar zijn ervaringen.

Hoe gaat het met Milieudefensie?

“Milieudefensie zit weer in de lift. De vereniging telt nu 80.000 leden. In 2008 hadden wij een dip als reactie op de affaire met Wijnand Duijvendak, maar dat ligt achter ons. Het ledental groeit nu weer met vijf tot zes procent per jaar. De opstelling van het huidige kabinet, dat duurzaamheid niet hoog in het vaandel heeft, helpt daarbij in zekere zin. Mensen pakken hun eigen verantwoordelijkheid en verheffen hun stem. Anderzijds betekent het kabinetsbeleid wel dat we ons hebben moeten beperken in het aantal thema's dat we aan de orde stellen. Bij mijn aantreden werd ik geconfronteerd met een tekort van ruim één miljoen euro op een begroting van acht miljoen euro. Ik ben daar meteen mee aan de slag gegaan. Want hoe langer je wacht, des te groter de noodzakelijke bezuinigingsopgave wordt. Milieudefensie heeft 17 medewerkers moeten ontslaan. Ook is het aantal thema's teruggebracht van vijf naar drie. Klimaat en ruimte hebben we afgestoten; met verkeer, landbouw en internationale verbanden gaan we door.”

Wat doen jullie met deze thema's?

“Verkeer oftewel de bereikbaarheid is een hoofdthema. We stellen nadelen van de keuze voor meer asfalt - die deze regering nu maakt - aan de orde. Ook luchtkwaliteit, doorsnijding van het landschap en het feit dat meer asfalt geen echte oplossing is voor de huidige bereikbaarheidsproblemen. Nieuw asfalt verplaatst alleen maar de verkeerscongestie naar een andere plek. We vinden dat je eerst naar het weggebruik moet kijken. Bij voorkeur samen met de

werkgevers, want die draaien in belangrijke mate aan de knoppen. Ongeveer 40 procent van de vrachtwagens in Nederland blijkt leeg over de weg te rijden. Een betere logistiek zou dus de druk van het vrachtverkeer al met 40 procent verminderen. Variabele werktijden en thuiswerken zijn andere punten. Daarnaast is de luchtkwaliteit wel degelijk in het geding. Er zijn strenge normen voor de uitstoot van vrachtwagens. Die normen zijn goed, maar de feitelijke uitstoot is aanzienlijk hoger dan waarvan in de berekeningen wordt uitgegaan. Dit komt doordat de techniek toch niet zo snel gaat als men hoopt. Verder is gerekend met de

voorgenomen kilometerbeprijzing. Nu die is komen te vervallen, zullen de groei van de automobiliteit en dus de uitstoot van vuile lucht, groter zijn dan in de berekeningen is aangenomen. We moeten uiteindelijk naar minder vervoer toe. De kosten van transport zijn bij ons zo laag dat we alles overal naartoe kunnen en willen slepen. Varkens worden hier gefokt, in Italië geslacht en de producten ervan gaan de hele wereld over. In Duitsland zijn de vervoerskosten zes keer zo hoog als bij ons over dezelfde afstand. Dat kan natuurlijk niet. Al dat gesleep is geen duurzaam gebruik van onze planeet. We zijn nu in gesprek over Rotterdam en omgeving, de regio met de slechtste luchtkwaliteit in Nederland.”

Waar leiden deze gesprekken toe?

“Met het Havenbedrijf Rotterdam heeft Milieudefensie in het kader van de aanleg van de Tweede Maasvlakte een convenant gesloten. Het Havenbedrijf heeft zich daarin vastgelegd op tien procent minder uitstoot van luchtverontreinigende stoffen dan waar in de MER vanuit was gegaan. Dit is een bilateraal convenant. Met andere organisaties het Havenbedrijf een convenant gesloten over ecologische aspecten. De aanleg van de Tweede Maasvlakte zal onvermijdelijk leiden tot extra transport. De aanvoer van biobrandstof, die daar gaat plaatsvinden, heeft nog vele andere negatieve aspecten, zoals grootschalige landaankopen in Afrika dan wel landroof voor het telen van de gewassen voor die brandstoffen. De boeren verdwijnen, hun producten dus ook. Dat moet je niet willen en is uiteindelijk ook niet vol te houden.”

Jullie tweede thema is voedsel.

“We richten ons daarbij vooral op de vleesproductie. Van het vlees dat in Nederland geproduceerd wordt, exporteren we 60 tot 70 procent. Hier zitten we met overbelasting van bodem en water, terwijl voor de teelt van soja voor het veevoer in de zuidelijke landen de bodem wordt uitgeput, een volkomen verstoorde mineralenbalans dus. Tweede punt zijn de megastallen, waarin de ene na de andere ziekte uitbreekt: Q-koorts,

Hans Berkhuisen (foto: Michiel Wijnbergh)

varkenspest, MKZ. Een aantal provincies stelt inmiddels eisen aan de maximale stalgrootte, en de landbouw werkt aan het ontwikkelen van systemen voor een dierwaardig bestaan. Staatssecretaris Bleker trekt nu weer in twijfel of dit wel een taak van de provincie is, terwijl een zeer betrokken brancheorganisatie als ZLTO (LTO in Zuid-Nederland) de noodzaak van aanpassing van het beleid wel ziet. Productie voor een regio die best tot Parijs en Frankfurt mag lopen, maar niet heel de wereld mag beslaan. Ons derde standpunt gaat over de kiloknallers - vlees van dieren, die zeker een voorwaardig bestaan hebben geleid - waar we net als Wakker Dier actief tegen in het geweer komen. Het signaal komt over in de politiek, men ziet ook de verbanden met obesitas e.d. Er komt langzamerhand een draagvlak voor actie."

Wat doen jullie internationaal?

"De kern daar is: echt maatschappelijk verantwoord ondernemen, het niet alleen belijden maar het ook daadwerkelijk doen. De oliewinning van Shell in Nigeria gaat alle perken te buiten: enorme vervuiling en het schenden van mensenrechten. Maar ook voor andere grote bedrijven geldt dat zij in andere landen geheel andere normen aanhouden dan ze hier doen. Eigenlijk geldt overal: hoe zwakker de lokale overheid, des te groter de problemen."

"We kijken ook naar landen als Canada, rijk aan teerzand, olihoudend zand dus. Winnen van de olie hieruit vraagt veel water en veel energie en vindt plaats op een schaal zoals de bruinkoolwinning in Duitsland. De massa verontreinigd water die vrijkomt, is daarbij zo groot dat zuiveren nauwelijks mogelijk is. Deze winning leidt tot een enorme afbraak van de natuur, het milieu en het leefgebied van de indianen."

Milieudefensie pleitte ooit voor de nullozing van afvalwater door bedrijven.

"Ik vind het wel lastig dat we niets meer op watergebied doen. Natuur en Milieu doet ook niets en de Stichting Reinwater is eind 2008 failliet gegaan. Greenpeace en de Stichting Noordzee richten zich alleen op het zoute water."

"Veel bedrijven zijn een heel eind met de nullozing gekomen. Vooral dankzij de Wvo-heffing, die leidde tot wetgedreven technologieontwikkeling met een economische grondslag. Later hebben wij het Actieplan Nederland Duurzaam gehad dat ervan uitging dat je als Nederlander prettig kon leven, met autogebruik én af en toe een vliegreis, als je ons land duurzaam inrichtte. Daar zijn we inmiddels van teruggekomen. We dachten toen nog te positief over de consument. Als die moet kiezen tussen duurzaam en niet duur, kiest hij niet voor duurzaam. We spreken nu de burger als burger aan, niet als consument. Dus op zijn verantwoordelijkheid voor de aarde, de wereld waarin onze kinderen en vooral onze kleinkinderen moeten leven. Het is de discussie tussen welzijn en welvaart. Eng is dat er overal in de westerse wereld zo weinig kritiek is op het gebied van blijven groeien. Dat de Telegraaf hier en de Tea Party in Noord-

Amerika alle milieuzorgen belachelijk maken. Daarvoor is het wegvallen van de overheids-subsidies misschien wel goed geweest."

Hoe bedoel je dat?

"Die subsidies susten ons in slaap. We waren als NGO's onderdeel van de gevestigde orde geworden. Nu moeten we nieuwe prioriteiten stellen, een nieuw elan ontwikkelen, een nieuw verhaal vertellen. Wat men subsidie noemt, valt in twee delen uiteen. Een deel is betaling van opdrachten die we voor de overheid uitvoeren. Bijvoorbeeld projecten om de lokale bevolking sterker te maken ten opzichte van zijn overheid in discussies over milieu en klimaat en sociale ontwikkeling. Deze geldstroom, het medefinancieringsstelsel, wordt tenminste nog vijf jaar gecontinueerd. Wel is de echte ondersteuning van ons als NGO van de ene op de andere dag stopgezet, nog door het vorige kabinet. We vallen nu terug op onze eigen achterban. Daarmee moeten we opnieuw in gesprek. Dat werkt eigenlijk louterend."

Hoe erg is het dat geen enkele NGO zich op het zoete water richt?

"Nederland heeft grote wateropgaven. Denk maar aan het Deltaplan en de KRW. De enigen die zich daarmee bezighouden, zijn de betrokken overheden en de belanghebbers, boeren en terreinbeheerders. Het gevaar is dat zij monodisciplinair naar deze opgaven kijken zonder algemeen maatschappelijke toets. Terwijl het om grote investeringen gaat die grote gevolgen hebben voor de ruimtelijke inrichting van Nederland. Als dat algemeen maatschappelijk belang er nu niet op de juiste wijze bij betrokken wordt, krijg je straks alleen maar weerstand."

Waar denk je aan?

"Voordat ik deze functie vervulde, ben ik betrokken geweest bij een deltaplan voor de hoge zandgronden in het zuidoosten van Nederland. Daar dreigen in de toekomst grote watertekorten. Dat betekent dat je moet nadenken over de teelt van gewassen met een andere waterbehoefte en over een andere verdeling tussen natuur, landschap en wonen. Zoiets is regionaal aan de orde, niet op landelijk niveau. Als je daar regionaal niet tijdig op inspeelt, krijg je alleen de afweging op nationaal niveau, met alle risico's van dien. Dan weegt het belang van West-Nederland altijd zwaarder dan dat van Oost-Nederland, terwijl in het oosten wel degelijk grote landbouwkundige belangen in het geding zijn. Mijn zorg is dat er nu geen organisatie is die het algemeen maatschappelijk belang goed inbrengt. Inbreng vanuit de burgers zelf is anders dan inbreng via gemeenteraden of Provinciale Staten. Ik mis een organisatie die integraal kijkt en niet vanuit een thematisch belang."

Hoe is jouw leven tot dusverre verlopen?

"Ik ben geboren in 1956 in Den Haag en studeerde in Leiden van 1975 tot 1983

biologie en aquatische ecologie. Van 1983 tot 1996 werkte ik bij de Stichting Energie Anders: een adviesbureau in Hoek van Holland op het gebied van duurzame energie en energiebesparing. We droegen in het kader van de brede maatschappelijke discussie alternatieven aan voor kernenergie. We zochten ook naar duurzame energiebronnen en de effecten daarvan op het ecosysteem. Mijn kennis werd daardoor breder en ik werd ook meer een energiedeskundige. In 1996 ben ik in dienst gekomen van Energie Noord West, ontstaan uit de fusie van de Noord-Hollandse energiebedrijven PEN en GEB-Amsterdam. Ik heb

“Geen enkele maatschappelijke organisatie is nog betrokken bij het beheer van het zoete water”

daar de omvorming van een divisiegestuurde onderneming met een klein team vormgegeven. In 1999 fuseerde ENW met NUON. Deze fusie bracht enorme veranderingen met zich mee. Ik voelde mij er niet meer thuis en ben in 2000 manager Klant en Kwaliteit bij Vewin geworden, onder directeur Gidi Cals. Toen hij in 2003 overleed, ben ik een jaar waarnemend directeur geweest, tot Theo Schmitz in februari 2004 aantrad. Ik ben toen overgestapt naar Evides als manager bestuursondersteuning onder Ger Vogelensang en Henk de Kraa. Ik werd hoofd van alle stafdiensten met uitzondering van Financiën."

Waarom ben je daar weer vrij snel weggegaan?

"Het eerlijke antwoord is dat ik liever een kleine baas ben dan een grote knecht. Ik heb mij in 2005 ingekocht bij ORG-ID in Leiden: een adviesbureau op het gebied van duurzaamheid en maatschappelijke processen. Ik was van daaruit betrokken bij strategische discussies van de waterschappen Aa en Maas en De Dommel. Het leiden van dat soort processen vond ik interessant."

Wat wil je bij Milieudefensie bereiken?

"Over drie tot vier jaar moet Milieudefensie een nieuwe positie hebben in het maatschappelijk debat. Moeten burgers en vooral ook het bedrijfsleven zien dat zij ons niet als linkse hobbyist opzij kunnen zetten, maar moeten zien ervan overtuigd zijn dat duurzaamheid in ieders belang is en de milieubeweging daaraan een belangrijke bijdrage levert. Met dan meer dan 100.000 leden en donateurs. Dit jaar bestaat Milieudefensie 40 jaar. We willen dit vieren door met andere organisaties in debat te gaan over onze visie op de toekomst, ook met waterschappen en drinkwaterbedrijven. Ik vind dat het woord 'duurzaam' sleet begint te vertonen. Daarom vraag ik liever: samen nadenken over de vraag 'wat is een volhoudbare toekomst?'"

Maarten Gast